

УДК 327:32.019.5

Конфлікт держави і суспільства в Україні

Т.Л. НАГОРНЯК

Донецький національний університет, м.Вінниця, Україна, E-mail: tlnagornyak@gmail.com

Авторське резюме

Зрілість державності завжди корелюється з міцністю самоідентифікації нації. Якість такої кореляції стає визначальною й часто вдосконалюється під час випробувань. Події кінця 2013 – першої половини 2014 рр. в Україні викрили конфлікт між Державою та Суспільством, який мав наслідками руйнацію цілісності країни, війну в Донбасі, травму ідентичності прикордонних територій та виклик для територіальних громад. Рік після Майдану результату втратою території, наявністю невизнаної офіційним Києвом війни, внутрішнім конфліктом державної еліти, неузгодженістю функцій ВСУ та Нацгвардії, поширенням впливу антидержавних течій на південно-східних територіях та загрозою цілісності України. Невирішеність долі, статусу та перспектив окупованих територій в Україні загострює конфлікт Суспільства і Держави, активізує внутрішні непорозуміння між суспільними групами, владою та опозицією, аутентичними міфами та ситуативними стереотипами, політичним дизайном та соціальною реальністю.

Ключові слова: «Майдан», «Держава і Суспільство», «Україна - 2014», «війна в Донбасі».

The conflict between State and Society in Ukraine

T.L. NAGORNYAK

Donetsk national university, Vinnytsia, Ukraine

E-mail: tlnagornyak@gmail.com

Abstract

The statehood's maturity always correlates with the strength of the nation's identity. The quality of such correlation becomes crucial and often being improved during the tests. Events late 2013 - early 2014 in Ukraine exposed the conflict between state and society, which resulted in the destruction of the country's integrity, the war in Donbass, identity's trauma of border territories and challenges for local communities. It is necessary to realize the social assets and liabilities of Maidan for subsequent modernization of the country.

During the years of independence, Ukraine has almost never carried out the policy of forming a unified national (political) identity. The state should reconsider the policy of recreating the Ukrainian's political nation, including ethnic and regional specifications in order to overcome these trends.

Keywords: «Maidan», «State and Society», «Ukraine - 2014», «the War in Donbass.»

Постановка проблеми. Миру без війни ще не існувало [7], а світовий розвиток сталий у своїй зміні циклів колонізації (затвердження імперій / конфедерацій, рух до біполярності, зміцнення військово-технологічного потенціалу людства, глобальність економіки та ідентичності) та деколонізації (територіальна реконструкція світу, зрушення акцентів розвитку у бік соціального капіталу, брендинг «комфортних місць», периферійність капіталізму). Кожні соціально-політичні зрушення (війна і державний переворот, тероризм і СНІД, природні катаклізми та зміни соціального дисплею), як аттрактори таких циклів, актуалізують питання зрілості взаємовідносин Держави і Суспільства. Форматом таких взаємовідносин можуть виступати релігія, політичний режим, соціальний контракт, встановлюючи системні правила гри, за якими політична підтримка державних інститутів масами конвертується в зростання прибутків населення різного роду (економічної стабільності, правового, матеріального та соціального захисту населення, поширення можливостей та забезпечення перспектив росту системи в цілому, її символічного та соціального капіталу). Обраний формат взаємовідносин

Держави і Суспільства виступає стрижнем модернізації системи, відповідальність ключових акторів (влади, громади, бізнесу, медіа-середовища) та відповідність їх діяльності єдиній стратегічній моделі, якої прагне система, є основним чинником її успішного оновлення. Контрольні точки взаємовідносин держави і суспільства віддзеркалює медіа-простір. Якість останнього (як національного, так і світового – зовнішнього до системи, що трансформується) закріплює за медіа-представниками ролі від професіоналів, що здатні створювати адекватну картину світу до «стерв'ятників», які проти усіх, та обслуги окремих акторів, їх рупорів та райтерів.

Аналіз досліджень і публікацій. Полідисциплінарні дослідження взаємовідносин між Державою та Суспільством, доводять, що вони обумовлені принципами, які сформовані:

- історично (форма взаємовідносин держави та індівіда, територіальний устрій, адміністративне управління, історична пам'ять) та цивілізаційно (ментальні риси населення, його етнічний склад та моделі світосприйняття, здатність до самоорганізації, та аутентичні форми політичного гено-тексту (автентичного

© Т.Л. Нагорняк, 2015

пласту ментальних цінностей народу, що відзеркалюються у вербальних та невербальних дискурсах) [13-14; 18];

- геоекономічно (фактори первинної природи (ресурси, локація) та створені людиною чинники розвитку (традиційні капітали системи [8] (фінансові потоки, агломераційний ефект, людський капітал, інфраструктура, тип економіки та управління) [11];

- поточним соціальним дисплеєм (соціальна стратифікація населення, групи інтересів, соціальні ролі, пріоритетність та статусність інтеракцій в суспільстві, соціальні коди [10], інтелектуальний та культурний ресурси нації, зрілість територіальних громад);

- політико-інформаційним середовищем (політичні дискурси та фено-текст системи (сучасні прояви політичного тексту у вигляді меседжів і промов, що продукують автори і модератори тексту з метою встановити контроль над центром структури політичного тексту) [13], організація влади та розвинутість громадянського суспільства, прозорість виборів та системи правосуддя, зрілість політичного ринку, якість медіа-поля, забезпечення політичних прав і свобод громадян).

Перераховані групи принципів-умов є «територією», де народжуються цінності політичної нації. Принципи (чи задані умови) не є цінностями. «Принципи – це територія. Цінності – це карти. Якщо ми цінуємо справжні принципи, ми приходимо до істини – до розуміння явищ такими, якими вони є насправді. Принципи подібні маякам, які вказують шлях. Це природні закони, які неможливо порушити. Принципи – це спрямовуючі людської поведінки, які, безумовно, володіють стійкою і постійною цінністю» [Stephen Richards Covey, «The Seven Habits of Highly Effective People» (1989)].

Маючи принципи, на підставі яких ведеться діалог між суспільством та державою, держава-нація має напрацювати цінності й вкласти їх до Центру структури тексту суспільства (це принциповий, системоутворюючий ціннісний стрижень, на який орієнтується нація – ціннісні установки суспільства, які позитивно сприймаються абсолютною більшістю населення) [20], що б виступав однаково визначальним маяком у діяльності державних інститутів, медіа-представників, суспільства. Мірилом кожної виборчої кампанії, інформаційної пропаганди, соціальних запитів, громадських рухів, бізнес-проектів та ефективності уряду.

Мета дослідження. Події кінця 2013 – першої половини 2014 рр. в Україні стали кульмінацією протистояння Держави і Суспільства. Ця стаття є спробою автора усвідомити сутність українських подій кінця 2013 – першої половини 2014 років по осі конфлікту Держава – Суспільство у контексті подальшої модернізації України.

Виклад основного матеріалу. Протистояння Держави і Суспільства в Україні тлумачаться автором як результат «напрацювань» системи у контексті її модернізації на 2013 рік, серед яких, об'єктивні та суб'єктивні (відповідно до діючих ключових фігур) чинники:

- історико-об'єктивні (централізований етатизм в управлінні та соціальний запит на «сильну руку» в населення у наслідок тривалого несамостійного розвитку українських земель, територіально-адміністративний устрій – спадок радянської системи, непорозуміння між Заходом та Сходом України відносно символів, що містить історична пам'ять й аутентичні форми політичного гено-тексту) та цивілізаційні (суперполіетнічний склад населення (більше 130 етносів), схильність до хуторянства, вільнодумства, щирості та родинності, самоорганізація в малих групах);

- геоекономічні об'єктивні (багата природними ресурсами країна із локацією на перехресті європейських шляхів, в наслідок державного управління, відтік активів за кордон (як фінансових потоків, так і людського капіталу), високий агломераційний ефект із депресивними прикордонними пустощами, слабка інфраструктура, ручне керування економікою, хибна екологія);

- поточний соціальний дисплей українського суспільства (сплощення піраміди соціальної стратифікації населення (маргіналізація середнього класу), непрозорі соціальні ліфти, формування клік, де особистісна відданість пріоритетніша за професіоналізм, зрощення фінансового і політичного капіталу, локальні групи інтересів (регіональні ФПП, «Сім'я») та соціальні ролі для «своїх», примітивні соціальні коди, високий рівень інтелектуального капіталу нації та якісні зрушення у бік посилення соціального капіталу груп, незрілість територіальних громад);

- поточне політико-інформаційне середовище (пустота Центру структури українського тексту, суперечність політичних дискурсів та фено-тексту України, непрозора організація влади й виборів, системи правосуддя, заангажованість мас-медіа та НГО, незрілість політичного ринку, порушення політичних прав і свобод громадян, монополізації влади президентом В. Януковичем, фактично монопартійність, парламентські вибори – 2012 без виборів, відсутність інформаційної та національної політики в Донбасі та АРК протягом усіх років незалежності, слабкий національний брендинг [16], суперечливі кроки зовнішньої політики, інформаційна війна ззовні, симулякризація основних смислів української нації).

В наслідок безвідповідальної діяльності Держави з питань подолання протиріч (які підкреслено вище), Україна продемонструвала світу безпрецедентний приклад самоорганізації Суспільства «знизу». За своїм соціально-по-

літичним змістом, події кінця 2013 – першої половини 2014 років в Україні та особливо військовий конфлікт в Донбасі є найважливішою складовою загальносвітового феномену самоорганізації суспільства проти політикуму, який не здатний презентувати інтереси суспільства та брати на себе відповідальність за громадян.

Геополітичний зріз протестів кінця 2013 першої половини 2014 рр. в Україні.

Найявний геополітичний конфлікт між імперіалістичними системами США та ЄС з одного боку, та російським субімперіалізмом з іншого. Серед предметів конфлікту – контроль над Україною і спроби економічного ослаблення суперників шляхом втягування в цей конфлікт (введення санкцій з боку ЄС для РФ, в Україні – з боку РФ та пострадянських держав, що її підтримують, інтереси енергетичної індустрії США та РФ, інформаційна війна світового масштабу, докази причетності української та російської сторони до загибелі пасажирського літака «Боїнг-777» Малайзійських авіаліній). Ескалація геополітичного конфлікту на фоні активізації політичної кризи в Україні, набуває як відкритих форм засудження ролі РФ у військовому конфлікті в Донбасі, так і містить елемент змови щодо України (визначеність зон впливу в т.з. «федерації» під спільним протекторатом). Геополітичний конфлікт США/ЄС з РФ має реальні втілення у військових операціях на території України кінця 2013 – першої половини 2014 років та в контрольованому розпалюванні повномасштабної світової війни.

Як наслідок геополітичного тренду тягіння світу до біполярності, периферійний капіталізм та перехідні суспільства стають уразливими в першу чергу. Зверх-держави світу претендують на контроль цих територій і ресурсів, національні уряди не здатні протистояти з багатьох причин (корумпованість і державне зрадництво серед яких не останні), суспільства самоорганізуються заради національних інтересів, територіальної цілісності та соціальної справедливості, долаючи випробування національного духа. Російський політолог Т.Ворожейкіна констатує: «У 2011-2014 рр. протестні виступи поширилися від Ріо-де-Жанейро, Сан-Пауло і Каракаса до Мадрида, Тунісу, Каїра, Софії, Стамбула, Москви і Бангкока. Всі ці протестні рухи об'єднувало гостре невдоволення сформованими інститутами, які не дозволяють людям домагатися своїх цілей за допомогою легальних політичних каналів. Це торкнулося як авторитарних (у Венесуелі, Україні, Росії і арабських країнах), так і демократичних (у Бразилії та Іспанії) політичних режимів. У більшості випадків протест проти корупції, що пронизує державні інститути і правлячі групи, ставав найважливішим фактором, що об'єднував тих, хто вийшов на вулиці. У цьому протесті злилися самі різні вимоги – від соціальної справедливості і більшої

рівності до демократії і чесних виборів. Ці рухи неможливо адекватно описати в традиційній «право-лівій» системі координат. Десятки, а то й сотні тисяч людей виходять на вулицю, спонукувані в першу чергу гострим почуттям неприйняття політичного устрою, в якому вони, по суті справи, позбавлені права голосу... Досі Україна погано використовувала можливості, які відкрилися перед нею і після отримання незалежності в 1991 р., і після «помаранчевої революції» у 2004 р. Бути може, на цей раз зміна влади і суспільства і взаємовідносин між ними не залишаться «великою ілюзією» української революції; а російська влада, головний душитель і руйнівник її демократичного потенціалу, зрозуміє, зрештою, що в Україні їй протистоїть сильніший духом супротивник» [9]. Зв'язок між геополітичними та соціально-економічними чинниками протистояння держави та Суспільства в Україні тісний. Показовим є факт, що в структурі боргу України близько 60% становлять боргові зобов'язання перед США і 30% перед Російською Федерацією. І це може буде використовуватися ними для тиску на політичне керівництво України.

Соціально-економічний зріз протестів кінця 2013 першої половини 2014 рр. в Україні.

Слід зауважити, що в Україні, незалежно від прапорів і гасел, усі майдани кінця 2013 – початку 2014 років мали економічну складову і повстали у першу чергу проти олігархізації влади, соціальної несправедливості, люмпенізації не просто окремих професійних страт, а цілих територій, вимивання середнього класу в суспільстві. Просто олігархи у кожного майдану були свої (влада В.Януковича для одних і «київська хунта» для інших). Майдан кінця 2013 – першої половини 2014 рр. – масова багатомісячна акція протесту в центрі Києва, що почалася 21 листопада 2013р. у відповідь на призупинення урядом М. Азарова підготовки до підписання економічної частини угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом.

Економічні страйки проти політики уряду М.Азарова розпочиналися у невеликих містах (Краснодон, Кривий Ріг, Торез). По мірі поширення масових протестів й трансформації їх у Євромайдан/ антиМайдан, а потім у війну на Сході України, ставало більш помітним (для усіх регіонів) зростання тарифів і загравання з олігархами нового уряду А.Яценюка, нагнітаючи ескалацію конфліктності між центром і регіонами, між Донбасом та іншою Україною, між мігрантами зі Сходу та тими, хто залишився в зоні АТО (антитерористичної операції). Протестний рух, артикульований на соціально-економічній основі, постійно переводився у політичне поле як геополітичними акторами, так і представниками українського політикуму, які прагнули отримати девіденти за рахунок самоорганізації суспільства.

Проте, обсяг тіньового сектору економіки складав 50% (за офіційними даними) [21]. Позитиву у такому показнику мало, але слід вказати, що специфіка української тіньової економіки – у можливості неформальних здобутків не тільки олігархами, а й простими людьми. І це рятувало на перших етапах монополізації тіньової економіки (у 2010 р.) при постійному зростанні безробіття в промислових містах та селах України. В суспільстві сформувалась практика обману Держави на усіх рівнях. Логічно, що централізація економіки в руках «Сім'ї», повернення її в початок 1990-х із «смотрящими» в регіонах, зовнішнє управління концернами та корпораціями призвели до додаткових податкових, банківських, фінансових та гуманітарних схем, а в результаті до «смерті» малого і середнього бізнесу, збільшення верстви безробітних, зростанню кількості людей, що мешкають за межею бідності в Україні (офіційно 35%, неофіційно – 55% населення країни [15]). За таких умов, громадські протести й військові операції на Луганщині і Донеччині перевели економіку в режим воєнного часу без офіційного введення військового стану, що обернулося в результаті наступним:

- З жовтня 2013р. національну валюту (гривню) девальвували більш ніж на 50%. З початку 2014р. інфляція в річному виразі склала більше 30%.

- Рівень життя населення впав приблизно на 25%, падіння реальних доходів – майже на 20% (до \$ 250). В реальності – значно гірше (- авт.).

- Ціни на пальне піднялися на 35-40%, на різні сорти хліба – від 30 до 70% [22].

- Міграція мешканців Донбасу призвела до того, що Донецьк – лідер в ефективності корпоративного управління, у доступності новітніх технологій та за рівнем розвитку бізнесу в Україні – не просто майже припинив свою промислову та фінансову діяльність, а залишився пустим й вмираючим через осередки сепаратизму, розташування бойовиків-найманців, перетворившись у фронтову зону АТО.

Україна названа:

- однією з найбідніших країн у світі, на рівні з Африкою [5],

- державою з частково авторитарним режимом на рівні з Косово [4],

- місцем із нещасливими людьми, поряд з Зімбабве та Суданом [6],

- корумпованою країною (на одному рівні з Конго й Центральноафриканською республікою) [3].

Артикуляцію протестів на Донбасі навколо соціально-економічних проблем спробували використовувати як офіційний Київ, так і самопроголошені уряди «народних республік» ДНР та ЛНР. На етапі їх реалізації не відбулося а ні втілення у життя проголошеного на майданах, а ні об'єднання громади без політики в єдино-

му антиолігархічному прориві для України. Офіційний Київ вустами голови Уряду А. Яценюка (у контексті децентралізації від М. Гройсмана замість федералізації), запропонував під час Харківського круглого столу експеримент щодо економічної самостійності Донбасу, який має прокормити себе самостійно (пряма дотація бюджету на 180тис. шахтарів становить 34 млрд.грн.). Серед рішень соціально-економічного спрямування, які проголошені «народним губернатором Донеччини» П. Губаревим, націоналізація власності великого приватного капіталу – першочергове завдання. Втілення в реальне життя країни обох пропозицій мало б колосальні наслідки для України і всього пострадянського капіталізму. Тобто могла виникнути ситуація свого роду «хитрості розуму», як Гегель називав прокладання свого курсу історії крізь різні суб'єктивні дії.

Ультрареакційні російські націоналісти («Русский Мир», «Изборский клуб», «Восточный Фронт») за підтримки УПЦ МП формально розпочали соціальну (не соціалістичну) антиолігархічну революцію, що й стало зрозумілим й прийнятним для більшості мешканців регіону. Але після арешта її ідеолога П. Губарева («другого» після російських А. Дугіна та В. Крилова) трансформувалася у військову операцію професійних найманців з метою «спасення русских Донбаса» під керівництвом представників Москви О. Бородая, І. Стрелкова, О. Ходаковського та інших [19]. Євроінтеграційні гасла ідеологічних лідерів Майдану теж трансформувалися у переформатування державної влади, мобілізацію та швидке відтворення боєздатної армії при залученні громади, дострокові президентські вибори та АТО в Донбасі. Цій трансформації сприяла складна ситуація у взаємовідносинах регіональних політичних еліт та ФПГ з ДНР/ЛНР. Спочатку там була присутня зацікавленість еліт в тиску на Київ з метою перерозподілу повноважень і фінансових потоків, але ситуація безумовно вийшла з-під контролю після виходу на перший план військового крила сепаратистів (Бородая – Ходаковського). Яскравим відображенням цього є як конфлікт «господаря Донбасу» Р. Ахметова і ДНР, так і рокировки у складі керівництва сепаратистів (Захарченко – Михайлов). Міжолігархічні війни на території України й локально в Донбасі – теж складові чинники трансформації громадського руху у воєнний конфлікт. Ключовими гравцями чого виступають: «дніпропетровські» на чолі із І. Коломойським (він давно знаходиться у конфронтації з Р. Ахметовим й після повернення в Україну та отримання посади губернатора Дніпропетровщини, демонструє загальнодержавні претензії (батальйони «Дніпро», укріплення державного кордону, бізнес-конфлікти з РФ в АРК, участь у парламентських виборах та локальний контроль Південно-Східних областей); неоднорідні

«донецькі» – Р. Ахметов, оточення В. Януковича (В. Пшонка, В. Захарченко та ін.), група реваншистів ПР У (О. Єфремов, Т. Бахтєєва, М. Левченко), група «младореформаторів» (В. Хомутиннік, О. Клименко, С. Арбузов та ін.), «київські, що мають інтереси в Донбасі» (В. Медведчук, П. Порошенко, А. Яценюк та ін.).

Економічно вигідний сценарій для України за цих умов був можливий, але він так і залишиться в історії як її нереалізований шанс. Зіткнення нової економічної політики офіційного Києва та «народних республік» могло стати не стільки конфліктом Держави (центру) і сепаратистів, скільки класовим конфліктом (який і придушили усі його сторони, підминивши соціально-економічну боротьбу політико-територіальною війною з серйозною бронетехнікою і масовими жертвами (через загрозу власній олігархічній системі в РФ та в Україні, в т.ч.й Донбасі). Чисто умоглядно, таке об'єднання прогресивних компонентів Майдану і антиМайдану на основі соціально-економічної програми розолігархізації України «знизу» і відмови від зовнішнього впливу – той малоімовірний шанс «чуда» для України, яке не сталося.

У результаті – на кінець липня 2014 року – Україна у стані війни, політичної й економічної кризи та гуманітарної катастрофи готується до переобрання парламенту.

Політичний зріз передумов та наслідків протестів кінця 2013 першої половини 2014 рр. в Україні.

Президентські і місцеві вибори 2010 року дали старт зміцненню вертикалі влади «донецьких» у столиці і в регіонах. За рівнем «куміства» у політиці Віктор Янукович значно перевершив Віктора Ющенка. «40 осіб з найбільшого оточення Президента (брати, сестри, діти, куми) займають різні пости в держорганах, судах і працюють депутатами Верховної Ради або місцевих рад. Всі разом вони утворюють загін чисельністю майже в 100 осіб» [12; 22]. На початку 2011 року в лексикон українців входить фраза «Я з Донецька», що набуває формат загрози і великих претензій. Реванш ПР після програшу в 2004 році був блискавичним і всеосяжним. Україна у 2011 році перетворилася на піраміду з єдиним центром управління, де «вірність лідерові партії» і «партійна доцільність» – були найвищими критеріями залучення в команду президента. Обидва критерії включали в себе територіальну приналежність. Міграція «донецьких» у Київ поряд із демографічними показниками 2011 року позбавили Донецька статусу «міста – мільйонника». За перші місяці президентства В. Янукович створив єдину вертикаль влади, зробив масштабні кадрові перестановки як в центральних, так і місцевих органах влади. 2012 рік був парламентським. Він вже увійшов в політичну історію України як рік виборів без вибору, бо усі п'ять політичних партій, що пройшли до

ВРУ, були проектами президента й не збиралися створювати йому опозицію (КПУ, ПРУ, «УДАР», ВО «Батьківщина» та «Свобода»).

Керованість «зверху» та свавілля судів і міліції, фіскальних служб та ЗМК призвела до політичних протестів, перший з яких отримав назву «Врадієвський Майдан» - акції народної непокори в СМТ Врадіївка (Миколаївська область) та в ряді населених пунктів України, включаючи Київ, у період з 30 червня по 15 серпня 2013 року. З 7 по 17 липня 2013 жителі Врадіївки (разом з представниками політичних партій «Удар», БЮТ, «Свобода») ініціювали «похід на Київ» (400 км). Мітинги проти свавілля міліції пройшли в Донецьку і Львові, Одесі та Івано-Франківську, Запоріжжі та Дніпропетровську, Сімферополі та Харкові. Головною вимогою було покарання винних у Врадіївському злочині, в інших злочинах міліції та відставка міністра внутрішніх справ О.Захарченка. Врадієвський Майдан було придушено «Беркутом» та іншими силами МВС У, але це стало початком багатомісячної акції протесту, що почалася в столиці 21 листопада 2013р. у відповідь на призупинення урядом М.Азарова підготовки до підписання угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом і підтримана виступами населення в більшості міст України. Після Вільнюського саміту «Східного партнерства» (28 - 29. 11. 2014р.), розгону наметового містечка опозиції та прийняття 16 січня 2014р. Верховною радою законів, що передбачали посилення санкцій за участь у масових протестах, Майдан прийняв принципово антипрезидентський та антиурядовий характер.

За півроку (з обрання нового парламенту в жовтні 2012 р. та до масових протестів по всій Україні влітку 2013р.) В. Янукович та його команда знизилася свій рейтинг довіри до 3%, дозволив проросійському оточенню (С. Ключев, В. Медведчук, В. Пшонка, О. Захарченко, С. Курченко, О. Клименко) зіграти свою гру з ним особисто й з країною. Деякі експерти пов'язують остаточно втрату президентом державницьких принципів управління з хворобою та смертю одного з його консультантів Ю. Левченця.

22 лютого 2014р., після втечі В. Януковича з країни, Верховна рада прийняла постанову «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень і призначення позачергових виборів Президента України» на 25 травня 2014р. З 23 лютого обов'язки президента України були покладені на голову Верховної ради Олександра Турчинова. Виборча кампанія в основному розгорталася між Ю. Тимошенко (яку звільнили за вимогами Майдану з в'язниці) та П. Порошенка (компромісною фігурою для суспільства, економічних та політичних еліт). Президентським виборам передували анексія Криму Росією на

підставі референдуму, Вихід України з СНД, «Російська весна», повернення України до Конституції 2004 року, масовий вихід депутатів ВР з партії регіонів, переформатування парламенту та ряд достатньо поспішних законів, прийнятих ВРУ, теракти в Одесі та Маріуполі, які збільшили кількість тих, хто прийшов на «референдуми» в Донбасі з метою виступити проти «фашистів, які вбивають людей», обумовили піар-кампанію Р. Ахметова та призначення людей І. Коломойського в державні органи влади на сході України. Прихід до влади в Україні колишньої опозиції і спроба скасування новим українським керівництвом закону «Про мови» спровокували політичну кризу в Криму і масові протести в південно-східних областях країни, які переросли у збройний конфлікт.

В Україні склалися декілька «фронтів»:

1) Інституційний (інститути влади та інститути самоорганізації суспільства). Формалізованим предметом першого фронту можна вважати зовнішній вектор розвитку. Прихильники Євроінтеграції – Інститути Майдану (Штаб національного супротиву, ВО «Майдан», Народна Рада України), Фракції у ВРУ (ВО «Батьківщина», УДАР, ВО «Свобода»), позафракційні депутати, КМУ (з 27.02.2014р.), партія ДемАльянс, ГО (Межліс, Автомайдан, Ультрас, КПСД (Комітет патріотичних сил Донбасу), КВУ (Комітет виборців України), КУН, УП «Собор», УНА-УНСО), обласні ради (Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Рівненської областей), Отряди самооборони, «Правий сектор», «Нацгвардія»). Прихильники проросійського вектору розвитку України – МВС У, КМУ (до 22.02.2014 р.), Внутрішні війська, «Беркут», «Грифон», «Тигр», ДАІ, СБУ, ГПУ, Партія Регіонів, ВР АРК. Проурядові політичні та громадські утворення («Восточный Фронт», «Русский Мир», «Единый выбор». «Український фронт», дружини правопорядку, Донські козаки. Обласні ради Херсонської, Донецької, Луганської, Харьковської, Дніпропетровської, Кіровоградської областей, ДНР (Д. Пушилін), ЛНР (В. Болотов), «Новоросія» (О. Царьов), офіційні представники Кремля на території Донбасу (О. Ходаковський, О. Бородай та інші).

2) озброєний (військові угруповання офіційні та самостворені громадою). Предметом військового конфлікту, що розгорнувся в Луганській та Донецькій областях України, є адміністративно-територіальний статус Донбасу. Представники Держави, що відстоюють цілісність території України та український Донбас є Нацгвардія, регулярна армія України, Генеральний штаб АТО, батальйони «Донбас», «Днепр 1», «Днепр 2», «Айдар», «Азов», «Миколаїв», «Полісся», «Черкаси» та інші. Військові угруповання, які вважають, що Донбас має бути самостійним державним утворенням чи суб'єктом РФ, це – «Оплот», «Восток»,

«Слов'янське ополчення» (І. Гіркін), «Зоря», «Народне ополчення Донбасу» (І. Безлер), «Альфа» і ГРУ (РФ).

3) Соціально-політичний (учасники масових протестів та суспільні групи інтересів) фронт набув назв «Майдан» і «Антимайдан». Як зазначалося вище, Майдан і проросійські протести в Донбасі (Антимайдан) за природою своєю є явищами аналогічними в тому плані, що більшість людей невдоволено саме соціально-економічною системою, корупцією влади та незахищеністю населення. Можна стверджувати, що Майдан не був однорідним та з часом набував різних форм боротьби. Безпрецедентним був Перший Майдан (до відставки В. Януковича та його Уряду), куди вийшла інтелігенція та представники крупного та середнього бізнесу, студенти та пенсіонери – усі верстви населення с Україною в серці. Переобравши владу, вони повернулися в свої оселі й на робочі місця, а на Хрещатику створився інший Майдан, який висловлював свій протест все більш у крайній і примітивній формі – різновидів націоналізму або геополітичної орієнтації через архаїчність та агресивність реакцій, патріархальність політичної культури. Громада Києва й не помітила як столиця перетворилася на брудне місто, у серці якого в наметах знайшли притулок безробітні та небажаючі працювати люди, називаючи себе Майданом. Інша ситуація склалася в Донбасі. Перші Антимайдани формувалися під впливом адміністративного ресурсу Партії регіонів (яка охопила не тільки місцеву владу. А й усіх керівників підприємств та значну кількість бізнесменів) та російських медіа. Майдан Донецька містив інтелігенцію, студентство та європейсько налаштованих людей. В одному місці на сусідніх площадках стояли дві різні громади, які не хотіли чути один одного, і кожного разу такі публічні акції закінчувалися бійками та мирними жертвами, які відбувалися при невтручанні міліції та інших органів правопорядку. Останній фронт соціальних протиріч вийшов за межі мирних акцій протесту, а територіально - за кордони Донбасу і України. Кожна з соціально-політичних груп отримала підтримку. Майдан з боку інших регіонів України, Антимайдан з боку РФ. Ідеологічне протистояння мешканців одного регіону перетворилося на війну української армії з іноземними бойовиками та своїми громадянами-прихильниками розколу держави.

За таких умов відбулися позачергові вибори в Україні, які для більшості стали «виходом», бо з'явився той, на кого можна перекласти усю відповідальність. І в цьому так само були одnodумцями мешканці як Заходу, так і Сходу України. На фоні системної кризи, окупації двох областей України, анексії Криму Росією і зовнішнього тиску, перемога П.Порошенка на президентських виборах була впевненою, в один тур (54,7%). Крим не приймав участі в

голосуванні, у Донбасі відкрилися 9 з 34 ділянок через контроль території сепаратистами. 27 червня 2014 р. він підписав Угоду про асоціацію з Європейським Союзом (економічну частину).

Найбільш радикально налаштовані мешканці Донбасу охрестили державну владу «київською хунтою», а учасників акцій протесту «майданутими», «бендеровцями» та «фашистами правого сектору». Радикальні представники Західних областей вважають за можливе узагальнено називати мешканців Донбасу «ватниками», «колорадами» та «рашистами». Змістовно ДНР і ЛНР є військовими хунтами (ЛНР з самого початку, ДНР після перевороту, що відбувся за референдумом 11 травня 2014 р.) з ультраправим клерикалізмом (крайньою націоналістичною ідеологією), що рухомі сепаратистською ідеєю перемоги Руського Миру в світі, зірвали президентські вибори, розгорнув переслідування своїх супротивників, використовуючи широкий спектр асоціальних методик (теракти, обстріл житлових масивів до руйнування цілих районів, викрадання людей/дітей, рекет, мародерство, залякування мирного населення).

Українська держава за сучасних умов має самий правий уряд в Європі (в більшості європейських парламентів крайні партії як правого, так і лівого толку на шталт КПУ чи ВО «Свобода» майже не представлені) і є надзвичайно небезпечні сигнали (спроба заборонити діяльність КПУ та ПРУ, санкції Державного Комітету телебачення та радіомовлення України відносно ЗМК, що транслюють пряму мову представників ДНР та ЛНР та ін.), що складаються в тренд зрощення репресивного апарату з крайніми (ідеологічно) організаціями. Тобто в разі запобігання цим тенденціям, можливе відтворення ситуації латиноамериканських диктатур. Слід зауважити, що початок такого тренду було закладено ще владою В. Януковича, коли насильство на адресу протестуючих на Майдані здійснювалося не ВСУ, а «тітушками» – найманцями-бойовиками, коли боротьба з інакомисленням переслідувалося СБУ, а прибутки «Сім'ї» зростали прямопропорційно виснаженню малого і середнього бізнесу та маргіналізації середнього класу України. Уряд А. Яценюка дотримувався до останнього часу означеного президентом курсу на Євроінтеграцію, поширював імідж Нової України в світі, але не зміг знайти компроміс із ВРУ, яка дуже важко підтримувала його непопулярні рішення та йшла курсом парламентської кризи. 24 липня 2014 р. А. Яценюк, не отримавши підтримку Верховної ради на чергові пропозиції уряду, подав офіційно у відставку, аргументуючи її як результат розколу парламентської коаліції (через відмову «Удару» та «Свободи» перебувати в ній разом з Батьківщиною).

Висновки. Протистояння інститутів та їх

структурних одиниць обумовлено не тільки (й не стільки) ідеологічними позиціями, «скелетами» у шафі обранців Майдану, а переділом крупного капіталу в Україні. Інформаційно-політичне поле України перетворилося на «війну» колишньої й теперішньої влади (кожна із зовнішніми «інвесторами війни»), в якій парламент, прем'єр-міністр, ЗМК, а відповідно фіскальна, банківська, медійна та економічна системи країни стали заложниками олігархічних непорозумінь. Нічого особистісного - лише бізнес, результатом чого стають зламані долі простих людей, які втрачають роботу (через закриття підприємств чи зміну режиму роботи) або мають переселятися в інші області, куди переводять фірми їх власники, зламана психіка та деморалізований соціальний комфорт в наслідок олігархічних баталій на центральних українських телеканалах, не враховуючи навіть інтернет.

Замороження конфлікту на Сході України, невизнання наявності війни в країні, системна мобілізація населення, непопулярні рішення КМУ та втрата рейтингу довіри президентом П. Порошенком – ознаки двох тенденцій, які стають сьогодні розчаруваннями Майдану. Перша – централізація влади в руках президента (при ініціативі децентрації). Тенденція не нова й саме з нею борюся Майдан. Друга тенденція – несамотійність рішень Держави (владних інститутів), що склалась в наслідок практичної відсутності незаангажованих чиновників, які б не виконували волю, не підгравали олігархам чи не були б самі представниками крупних ФПГ. Тому, рішення КМУ набули ознак терезів між лідерами крупного бізнесу. Відповідно й фракції в парламенті, підтримуючи своїх патронів голосують / не голосують за них. Тиск президента на ВРУ результує неприйнятими ініціативами Уряду. Вихід – націоналізація бізнесу усіх крупних олігархів за умов війни (що повністю співпало б з вимогами усіх майданів в країні й примирило б Суспільство, давши карт-бланш Державі) залишається мрією пересічного українця. Поки що урядові «санкції» діють вибірково, з оглядкою на власника.

Не залежно від фігури голови уряду, політика Держави буде розгортатися в інтересах США (через кредити МВФ) та чотирьох персональних акторів – П. Порошенко, С. Львович, Р. Ахметов і І. Коломойський. Конфронтація останніх двох забезпечуватиме відносно незалежність і право впливу президента на ринок в Україні (політичний і фінансовий). Серед ключових акторів немає Суспільства та інтересів тих, хто привів цих людей до влади, і хто може стати осередком нового сепаратизму в наслідок повернення України в домайданівські часи з новими обличчями. Це усвідомлює інтелектуальна еліта, яка становила значну частину першого Майдану (листопад 2013 р. – лютий 2014 р. в Києві). Криза державного управління

ня в Україні, яка на фоні тривалої безякісної системної трансформації та безвідповідальної державної влади, вивела людей на вулиці заставила більшість пересічних громадян шукати зовнішнього патрона для вирішення внутрішніх проблем. Це добре організована помилка і крок назад від самоусвідомлення соборності та самодостатності української нації, яка проходить випробування зброєю. Прийде час, коли більшість українців переконається, що доки влада не стане простим ретранслятором Суспільства, інтереси останнього не стануть пріоритетними.

Слід усвідомити соціальні активи і пасиви Майдану для подальшої модернізації країни. Протягом років незалежності, Україна майже не вела політику формування єдиної національної (політичної) ідентичності, дозволяючи чужим ідеологічним осередкам (таким як «Русский Мир», Центри НАТО та Євроатлантичної інтеграції України, румунські рухи) формувати широкі кола власних прихильників серед молоді та інтелектуальної еліти, громадських об'єднань та інформаційних агенцій. Особливо вдалою була їх діяльність на територіях з прикордонною ідентичністю (АРК, Донбас, Буковина), які виявилися осередками сепаратизму. Для подолання таких тенденцій, Державі слід

переглянути політику відтворення політичної нації українців, враховуючи етнічні та регіональні характеристики, залучаючи суспільство як до національного брендингу, так до самоорганізації територіальних громад з метою управління містами та регіонами.

Ключовими чинниками за таких умов має стати корекція політики у бік прозорості дій і рішень Держави та органів місцевого самоврядування, зміцнення соціального капіталу в суспільстві та відтворення політичної ідентичності держави-нації на базі територіальних та етнокультурних ідентичностей резидентів територій. Соціальний капітал громади та капітал лояльності (відданості) окремих груп, за таких умов, здатний стати інструментом розв'язання протиріч між державою та суспільством унаслідок трансформації міжособистісної довіри громадян в інституційну довіру владі (як до членів своєї громади) та утворенню генералізованої суспільної довіри. Принцип довіри у формуванні влади та як підстава партнерства її з бізнесом і громадою здатна результувати стійкістю переконань резидентів територій у її цінності / перспективності та трансформувати сприйняття України зовнішніми спостерігачами у бік позитиву.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Dahrendorf R. Elemente einer Theorie des sozialen Konflikts [Text] // Dahrendorf R. Gesellschaft und Freiheit München, 1965. – 371 p.
2. Derrida J. Echographies of Television: Filmed Interviews [Text] / J. Derrida, B. Stiegler. – Cambridge: Polity, 2002. – 174 p.
3. Failed States Index 2013 [Electronic resource]. – Regime to access: <http://ffp.statesindex.org/>
4. Nations in Transit 2013 [Electronic resource] // Freedom House. – Regime to access: <http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2013>
5. The 2012 legatum prosperity index [Electronic resource]. – Regime to access: – <http://www.prosperity.com/Countries.aspx>
6. The Happy Planet Index [Electronic resource]. – Regime to access: <http://gtmarket.ru/ratings/happy-planet-index/info>
7. Басовская Н.И. Столетняя война: леопард против лилии [Текст] / Н.И. Басовская. – М., 2002. – 349 с.
8. Бурдые П. Социальное пространство: поля и практики [Текст] / Пьер Бурдые; [пер. с франц.; отв. ред. перевода, сост. и послесл. Н.А. Шматко]. – М.: Алетейя, 2007. – 576 с.
9. Ворожейкина Т. Может ли общество изменить государство: новые протестные движения и революция в Украине [Электронный ресурс] / Т. Ворожейкина // Московская школа гражданского просвещения». – Голицыно, 2014. – Режим доступа: https://www.youtube.com/watch?v=yvnXos_sk0E
10. Гофман И.. Анализ фреймов: эссе об организации социального опыта [Текст] / Ирвинг Гофман; под ред. Батыгина Г.С. – М.: Ин-т социологии РАН, 2003. – 752 с.
11. Зубаревич Н.В. Развитие крупных городов России. С креативного неба на землю. Лекция в рамках проекта «Городские среды» 31 марта 2014 года в ННГУ им. Н.И. Лобачевского [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=YmRhD5tcsY8>.
12. Киевский международный институт социологии. Майдан-декабрь и Майдан-февраль: что изменилось? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: (<http://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=226&page=2>)
13. Крістева Ю. Полілог [Текст] / Ю. Крістева. – К.: Юніверс, 2004. – 482 с.
14. Крістева Ю. Самі собі чужі [Текст] / Ю. Крістева. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 262 с.
15. Лещенко С. Борьба с теневой экономикой может вылиться в социальный кризис [Электронный ресурс] / С. Лещенко. – Режим доступа: http://institute.gorshenin.ua/news/1100_borba_s_tenevoy_ekonomikoymozhet.html
16. Нагорняк Т.Л. Брендинг території як державна та регіональна політика [Текст]: [Монографія] / Т.Л. Нагорняк. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2013. – 367 с.
17. Пискунов В.В. Концепт общественного договора: классические и современные формы [Текст]: автореф. дисс. ... канд. филос. наук / В.В. Пискунов. – М., 2005. – 21 с.
18. Пирс Ч.С. Логические основания теории знаков [Текст] / Ч.С. Пирс; [пер. с англ. В.В.Кирющенко,

- М.В.Колопотина]. – СПб.: Лаборатория Метафизических Исследований философского факультета СПбГУ; Алетейя, 2000. – 352 с.
19. Пресс-конференция А. Бородея и И. Стрелкова. Донецк. 10.07.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=08KdvFpz-84>
20. Сосюр Ф. Курс общей лингвистики [Текст] / Ф. Сосюр. – М: КомКнига, 2007. – 278 с.
21. Теневой сектор экономики Украины в 2013 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://112.ua/ekonomika/tenevoy-sektor-ekonomiki-ukrainy-v-2013-godu-sostavil-poryadka-150-mlrd-dollarov-ekspert-20904.html>
22. Экономический раскол Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://voprosik.net/ekonomicheskij-raskol-ukrainy/>

Стаття надійшла до редакції 28.09.2015

REFERENCES:

1. Dahrendorf R. Elemente der Theorie des sozialen Konflikts // Dahrendorf R. Gesellschaft und Freiheit München, 1965. – 371 p.
2. Derrida J. Echographies of Television: Filmed Interviews / J. Derrida, B. Stiegler. – Cambridge: Polity, 2002. – 174 p.
3. Failed States Index 2013. – Regime to access: <http://fp.statesindex.org/>
4. Nations in Transit 2013 // Freedom House. – Regime to access: <http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2013>
5. The 2012 legatum prosperity index. – Regime to access: – <http://www.prosperity.com/Countries.aspx>
6. The Happy Planet Index. – Regime to access: <http://gtmarket.ru/ratings/happy-planet-index/info>
7. Basovskaya N. 100-letnyaya voyna: leopard protiv lilii (Hundred Years War: a leopard lily against). – М., 2002. – 349 p.
8. Burdye P. Socialnoye prostranstvo: polya i praktiki (Social space: field and practice). М.: Aletya, 2007. 576 p.
9. Vorozheikyna T. Mozet li obshestvo izmenit gosudarstvo: novye protestnyye dvizheniya i revoliuciya v Ukraine (Can a company change the state of new protest movements and the revolution in Ukraine) // *Moskovskaya shkola grazhdanskogo prosvesheniya*. – Golycino, 2014. - https://www.youtube.com/watch?v=yvXos_sk0E
10. Gofman I. Analiz freimov: esse ob organizacii socialnogo opyta (Frame Analysis: An Essay on the organization of social experience). – М.: In-t sociologii RAN, 2003. – 752 p.
11. Zubarevich N.V. Razvitie krupnyh gorodov Rossiyi (The development of large cities in Russia). – Regime to access: <https://www.youtube.com/watch?v=YmRhD5tcsY8>.
12. Kievskiy mezhdunarodniy intitut sociologii. Maidan-dekabr I Maidan-fevral: chto izmenilos? (Kiev International Institute of Sociology. Maidan-Maidan-December and February: what has changed?). – Regime to access: (<http://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=226&page=2>)
13. Krysteva Y. Polilog (Polylogue). – К.: Yunivers, 2004. – 482 p.
14. Krysteva Y. Samy soby chuzy (They are all strangers). – К.: «Osnovy», 2004. – 262 p.
15. Leshenko S. Borba s tenevoi ekonomikoi mozhet vylytsya v socialniy krizis (The fight against the shadow economy could lead to a social crisis). – Regime to access: http://institute.gorshenin.ua/news/1100_borba_s_tenevoy_ekonomikoy_mozhet.html
16. Nagorniyak T.L. Branding territoriyi yak derzhavna ta regionalna polityka (Branding territory as national and regional policy). – Donetsk: «Noulidzh», 2013. – 367 p.
17. Pyskunov V.V. Koncept obshestvennogo dogovora: klassicheskiye i sovremennyye formy (The concept of the social contract: the classical and modern forms). – М., 2005. – 21p.
18. Pyrs C.S. Logicheskiye osnovaniya teorii znakov (Logical foundations of the theory of signs). – СПб.: SPb-GU; Aletya, 2000. – 352 p.
19. Press-konferenciya A.Borodaya i I.Strelkova. Donetsk. 10.07.2014 (Press conference A. Beard and I. Strelkov. Donetsk. 07/10/2014). – Regime to access: <https://www.youtube.com/watch?v=08KdvFpz-84>
20. Sossuyr F. Kurs obshei lyngvystiki (Course in General Linguistics). – М: KomKnyna, 2007. – 278 p.
21. Tenevoy sektor ekonomiki Ukainy v 2013 godu (The shadow economy in Ukraine in 2013). – Regime to access: <http://112.ua/ekonomika/tenevoy-sektor-ekonomiki-ukrainy-v-2013-godu-sostavil-poryadka-150-mlrd-dollarov-ekspert-20904.html>
22. Ekonomicheskii raskol Ukrainy(The economic split of Ukraine). – Regime to access: <http://voprosik.net/ekonomicheskij-raskol-ukrainy/>

Нагорняк Тетяна Леонтіївна – доктор політичних наук, доцент
Донецький національний університет
Адреса: 21000, м. Вінниця, вул.600-річчя, 21
E-mail: tnagorniyak@gmail.com

Nagorniyak Tetyana Leontiivna – doctor of political sciences, associate professor
Donetsk national university
Address: 21, 600-richia Str., Vinnytsia, 21000, Ukraine
E-mail: tnagorniyak@gmail.com